

el-Cahiz

El-Cahiz (Arapça: الجاحظ) gerçek ismi ve tam künyesi Ebu Osman Amr bin Bahr el-Kinani el-Fukaimi el-Basri (d. yaklaşık 781 – ö. Aralık 868 veya Ocak 869) olan, Basra doğumlu Arap bilim adamı. Etnik açıdan Doğu Afrika kökenli bir Afro-Arap olduğuna inanılır. Tanınmış bir Arapça nesir yazarı olduğu gibi birçok Arapça edebî, bilimsel, (Mu'tezilî) teolojik, siyasal-dini polemik ve erken dönem İslam felsefesini konu alan eserler vermiştir. Bilimsel eserlerinde biyoloji, zooloji, tarih ve İslami psikoloji gibi dallara değinmiştir.

Gençliğinde filoloji, sözlükçülük (leksikografi) ve şiir konulu derslere katılmıştır. Eğitimine uzun süre devam eden el-Cahiz İslami ilimlerle de uğraşmış, Kur'an ve hadis üzerine çalışmıştır. Ek olarak başta Aristo olmak üzere birçok Yunan filozofun eserlerinin tercümelerini okumuştur. Yazın hayatı oldukça verimli geçmiş, yaşamı boyunca 200 kadar kitap yazmıştır. Eserleri çok çeşitli konulara sahiptir: Arapça dilbilgisi, zooloji, şiir, retorik ve leksikografi gibi.

El-Cahiz 816 yılında dönemin Abbasi başkenti olan Bağdat'a taşınmıştır. Burada Abbasi halifeleri ve ileri gelenleri ile oldukça iyi ilişkileri olmuştur. Bağdat'ta elli yıl kadar kaldıktan sonra Basra'ya dönmüştür. 868 veya 869 yılında, 87-88 yaşlarında Basra'da vefat etmiştir.

Önemli eserleri:

- Kitabu'l-Hayevan
- Kitabu'l-Buhela
- Fedailu'l-Etrak
- Kitabu Ayi'l-Kur'an
- el-Beyanu ve't-Tebyin

el-CAHIZ

فضائل الأتراك | TÜRKLERİN FAZİLETLERİ

ARAPÇA - TÜRKÇE TARİH
TÜRKÇESİ: ŞAFAK YALÇIN & MUHAMMED YASİN CAN

ISBN | 978-605-09673-1-5

41587 sertifika numaralı Muarrib Yayınları'nın 12. eseridir.

Ebu Osman Amr bin Bahr el-Kinani el-Fukaimi el-Basri el-Cahiz kaleme aldı.
Tercümesi **Şafak Yalçın** ve **Muhammed Yasin Can** tarafından yapıldı.
Yayın Yönetmenliğini **Muhammed Yasin Can** üstlendi.

Kapak ve sayfa tasarımı **Muhammed Yasin Can** tarafından yapıldı; Arapça metinde 18 punto Sakkal Majalla fontu, Türkçe metinde 12 punto Berkeley Old fontu kullanıldı.

2. Baskı, Nisan 2023, İstanbul

© Eserin tercümeden doğan hakları Muarrib Yayınları'na aittir.

Yapım, Publishing and Media (P&M)

Baskı, Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 49749)

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3

Üsküdar/İstanbul

0 850 304 17 58 – 0 530 225 21 81

muarrib.com

iletisim@muarrib.com

@muarrib (facebook, youtube, instagram, twitter, telegram, tiktok)

TAKDİM

Türklerin Faziletleri, ünlü Arap bilgini Cahiz'in, Abbasi Halifesi Mu'tasım Billah'ın halifeliği döneminde (833-842 m.) telif ettiği en meşhur eserlerinden biridir. Eserde Arapların ileri gelenleri ve Arap komutanlarının, Türk milleti ve Halife ordusundaki Türk askerleri hakkındaki fikirlerini derlemiş ve kendi görüşlerini aktarmıştır.

Muarrib olarak, Arapça-Türkçe edebiyat serimizin 7. üyesi olan bu kitabı aslı ve tercümesiyle birlikte yayınlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Eser bizden evvel kıymetli büyüklerimiz Ramazan Şeşen ve Osman Fevzi Olcay tarafından ayrı ayrı dilimize kazandırılmıştır. Biz ise Arapça öğrencilerini de düşünerek daha sade bir tercüme yöneldik. Tercümelerde yahut asıl metinde bizim göremediğimiz hatalarımızı tarafımıza bildirmenizi rica ederiz.

Eserin asıl metninin, birden çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Eserin son ve tafsilatlı baskısı, 1964 yılında Kahire'de yayınlanmıştır. Bu baskıda Abdüsselam Muhammed Harun, Damat İbrahim nüshasını esas almak suretiyle, British Museum ve Paris nüshalarından da faydalanarak eseri derlemiştir. Biz de Harun'un derlemiş olduğu bu nüshayı ve dolaşısıyla Damat İbrahim nüshasını baz almış olduk.

Bizim önceliğimiz Arapça öğrencileri; amacımız da iki dilli bir okuma keyfi yaşatmak olduğundan, gerek aldığımız nüshada, gerek diğer nüshalarda gerekse de dilimize daha evvel kazandırılmış tercümelerde yer alan yoğun dipnotlarını mümkün mertebe azalttık. Hatta o kadar azalttık ki, netice itibarıyla sayfa düzenini korumak adına dipnot olarak değil kitabın sonuna son not olarak eklemeye karar verdik.

Gayret bizden, tevfik Yüce Allah'tandır.

Muarrib, Üsküdar

Temmuz, 2020

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Bu, Halife Mu'tasım Billah (r.a)¹ zamanında yazmış olduğum bir kitaptır. Ancak burada zikretmek uzun süreceği için değinmediğim birtakım sebeplerden dolayı ona ulaşmadı. Bunun dengeli, ifrat ve tefrite kaçmayan bir kitap olmasını isterken; bir kavmi haddi aşarak öven ve diğerini yergiye boğan bir kitap olmamasını istedim. Şayet kitap bu şekilde olursa yalan ona şüphe düşürür, abartı karışır, zoraki bir temele dayanır, sözleri nahoş ve muğlak olur.

Övgülerin öven ve övülen için en faydalısı, en kalıcı iz bırakanı ve en güzeli; övgünün isabetli, övülen kişinin haline uygun ve yaradır olmasıdır ki, böylece övgüyü aktaran ve betimleyen kişi için, övdüğü kişiye yol göstermek ve ona uyarıda bulunmak dışında bir amaç sadır olmasın.

Ben derim ki: Bunlar, Türklerin faziletleri hakkında sadece diğer orduların eksikliklerini zikretmekle olacaksa hiçbirini zikretmeyip bu kitaptan vazgeçmek daha doğru ve daha sağduyulu bir davranış olacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هذا كتاب كنت كتبته أيام المُعْتَصِمِ بِاللَّهِ، رضي الله عنه، فلم يصل إليه لأسبابٍ يَطُولُ شَرْحُهَا، فلذلك لم أعرض للإخبار عنها. وأحببتُ أن يكون كتاباً قَصِداً، ومذهباً عدلاً، ولا يكون كتابِ إسرافٍ في مديح قوم، وإغراق في هجاء آخرين. وإن كان الكتاب كذلك شابه الكذب، وخالطه التزُّيد، وبني أساسه على التَّكْلِفِ، وخرَجَ كلامه مَخْرَجَ الاستكراه والتغليق.

وأَنْفَعُ المَدائِحِ للمَادِحِ وأجداها على الممدوح، وأبقاها أثراً وأحسنها ذِكْراً: أن يكون المديحُ صدقا، وللظَّاهِرِ من حال الممدوح موافقا، وبه لائقا، حتى لا يكون من المُعَبَّرِ عنه والواصفِ له إلا الإشارةُ إليه، والتنبيهُ عليه.

وأنا أقول: إن كان لا يمكن ذلك في مناقب الأتراك إلا بذكر مَثَالِ سَائِرِ الأجناد، فَتَرَكْتُ ذِكْرَ الجَمِيعِ أَصُوبُ والإضرابُ عن هذا الكتابِ أَحْزَمُ.

Bu toplulukların çoğunluğuna, kalan kısmını çirkinlikle zikrederek güzellik atfedilmez. Zira çoğunluğu güzellikle zikretmek, nafîle ve tatavvu² hükmünde olacaktır. Azınlığı çirkinlikle zikretmekse günahdır ve vacibi terk etmektir. Az farz, çokça tatavvu'dan (nafileden) daha faydalıdır.

Herkesin kusuru ve bir miktar günahı vardır. İnsanlar ancak, iyiliklerinin çok, kötülüklerinin az olmasıyla birbirlerine üstünlük sağlarlar. Bütün güzellikleri kendinde barındırmak; irisiyle ufağıyla, gizlisiyle açığıyla bütün kötülüklerden beri olmak olacak iş değildir.

Nâbiga ez-Zûbyânî şöyle der:

Herkese gönlünü kapattın ayıplarından ötürü,

İyi de kim var ki günahsız?!

Harîş es-Sa'dî ise şöyle söyler:

Hayatın günleri gibidir arkadaşımın dostluğu,

Bugün böyle, yarın bir başka.

Onu bir huyundan dolayı terkedersen,

Göz yumacağım bir huyu beni onunla buluşturur.

وذكرُ الكثيرِ من هذه الأصناف بالجميل، لا يقوم بالقليل من ذكر بعضهم بالقبيح، لأن ذكر الأكثر بالجميل نافلةٌ، وبابٌ من التَّطَوُّع، وذكر الأقل بالقبيح مَعْصِيَةٌ، وبابٌ من تَرَكَ الواجب. وقليلُ الفريضة أجدى علينا من كثير التَّطَوُّع.

ولكلِّ نصيبٍ من النَّقص، ومقدار من الذَّنوب؛ وإتّما يتفاضلُ النَّاسُ بكثرة المحاسن وقلة المَساوِي. فأما الاشتمال على جميع المحاسن، والسلامة من جميع المَساوِي دقيقتها وجليلها، وظاهرها وخَفِيَّها، فهذا لا يُعرف. وقد قال النَّابِغَةُ:

ولستَ بِمُسْتَبِقٍ أَخًا لا تَلْمُهُ
على شَعَثٍ، أَيُّ الرِّجالِ المُهَنْدَبُ

وقال حَرِيش السَّعْدِي:

أخ لي كأيام الحياة إِخاؤُه
تَلَوْنَ أَلواناً عليَّ خَطوبُها
إِذا عِبتُ منه خُلَّةٌ فتركتُه
دَعَتني إِلِيه خُلَّةٌ لا أَعِيها

Beşşar'dan:

Dostunu hep ayıplarsan,
Ayıplayacak bir dost bulamazsın.
Yalnız başına da olsan, yanı başında dostun da olsa;
Onu, bazen günah işler; bazen de günahtan kaçınırken görürsün.
Tozlu kadehten içmem dersen,
Susuz kalırsın. Kimin içtiği tertemiz ki?

Muti' b. İyas el-Leysi:

Hayatı boyunca hiç hata yapmamış
Birini arıyorsan dost diye;
Ne kadar çabalarsan çabala, öyle birini bulamayacaksın.
Benzeri bulunmaz kişiyi kim bulmuş?
Dostum kusurları affeden
Ve kusursuz olmamı beklemeyendir.

Ordudan Muhammed b. Said:

Ömrüm yeterse Amr'a teşekkür edeceğim,
Başa kalmaz elleri, ne kadar cömer olsa da.
Dostundan ikramı esirgemeyen,
Hataya düştüğünde yakınmayan bir gençtir o!
Gizliyen kusurumu görmüş,
Aşıkarken göz yummuştur.

وقال بشار:

إذا كنتَ في كلِّ الأمور مُعَاتِباً
 خَلِيلَكَ لم تَلَقَ الَّذِي لَا تُعَاتِبُهُ
 فَعِشْ وَاحِداً أَوْ صِلْ أَخَاكَ فَإِنَّهُ
 مُقَارِفٌ ذَنْبٍ مَرَّةً وَمُجَانِبُهُ
 إِذَا أَنْتَ لَمْ تَشْرَبِ مِرَاراً عَلَى الْقَدَى
 ظَلَمَيْتَ وَأَيُّ النَّاسِ تَصْفُو مِشَارِبُهُ
 وقال مطيع بن إياسٍ اللَّيْثِيُّ:

ولئن كنت لا تصاحب إلا
 صاحباً لا تَزَلُّ، ما عاش، نَعَلُهُ
 لم تجده ولو جهدت وأتت
 بالذي لا يكون يوجد مثله
 إنما صاحبي الذي يغفر الذنن
 بَ وَيَكْفِيهِ مِنْ أَخِيهِ أَقْلُهُ
 وقال محمد بن سعيد، وهو رجلٌ من الجند:
 سأشكر عمراً إن تراخت منيَّتي
 أيادي لم تمنن وإن هي جلَّت
 فتى غير محجوب الغنى عن صديقه
 ولا مظهر الشكوى إذا النعل زلت
 رأى خلتي من حيث يخفى مكانها
 فكانت قذى عينيه حتى تجلت

Mademki halk tabakaları ve toplumun içindeki avam kesimden müteşekkil tebaa, kendilerinin hata ve doğruları ile güçlü ve zayıf yönlerinin olduğunu göz önüne alarak bu durumu, insanlara karşı tutum ve davranışlarında bir gereklilik olarak görüyor; öyleyse biz de soylu, yüce ahlaklı, hoşgörülü, ilim sahibi, sağlam iradeli, kararlı, sebatkâr, kudretli, faziletli; liderlik, kumandanlık, başarıya ulaştırma, himaye etme, destekleyici olma ve yardımseverlik özellikleri de bulunan büyük önder ve yüce lideri (halifeyi); Allah'ın hilafet adıyla yüceltmesinin, imamet tacıyla, en büyük ve kusursuz nimetlerle, en iyi ve en görkemli ihsanlarla ödüllendirmesinin, ona edilecek itaati kendine itaat, ona edilecek isyanı kendine isyanla bir tutmasının ancak halifenin hoşgörme, bağışlama ve görmezden gelme makamlarında lütufkar kimselerin lütfunun, halim-selim kimselerin hoşgörülerinin dahi erişemeyeceği âlicenaplığa sahip olmasıyla gerçekleştirdiğinden şüphe duymayız.

Şimdi Türkler hakkında bize gelen haberlerden söz edeceğiz.

Kuvvet ve kudret Allah'ın yardımınıdır.

فإذا كان الخلقاء من جمهور الناس، وأصحاب المعاش من دَهاء الجماعة، يرون ذلك واجباً وتديراً في التعامل، على ما هم فيه من مشاركة الخطأ للصواب، وامتزاج الضعف بالقوة، فلسنا نَشْكُ أن الإمام الأكبر والرئيس الأعظم، مع الأعراق الكريمة والأخلاق الرفيعة، والتّمَام في الجِلْم والعلم، والكمال في الحَزْم والعزم، مع التمكين والقدرة، والفضيلة والرياسة والسيادة، والخصائص التي معه من التوفيق والعصمة، والتأييد وحسن المَعونة، أن الله جل اسمه لم يكن ليُجِلِّه باسم الخلافة، ويحبّوه بتاج الإمامة، وبأعظم نعمة وأسبغها، وأفضل كرامةٍ وأسناها، ثم وصل طاعته بطاعته، ومَعْصيته بمَعْصيته، إلا ومعه من الجِلْم في موضع الحلم، والعفو في موضع العفو، والتغافل في موضع التغافل، ما لا يبلغه فضلُ ذي فضلٍ، ولا جِلْمُ ذي حلمٍ.

ونحن قائلون، ولا حول ولا قوة إلا بالله، فيما انتهى

إلينا في أمر الأتراك: